

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2018. május 16.

GYAKORLATOS SZÍNÉSZ ISMERETEK

KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

Útmutató a vizsgázók teljesítményének értékeléséhez

- A válaszokra csak a javítási-értékelési útmutatóban megadott pontszámok, illetve részpontszámok adhatóak.
- A megadott pontszámok további bontása csak ott lehetséges, ahol erre külön utalás található.
- A hiányzó válasz minden esetben 0 pont.
- Az értékelő tanár a dolgozatban jelölje és pontozza a nevek és a szakkifejezések helyesírási hibáit, 5 hiba esetén 1 pont kerüljön levonásra a két feladatsor összesített pontszámából.
- Amennyiben a vizsgázó a feladatban előírtnál több választ ír, akkor az első (megadott számú) megoldást kell figyelembe venni.
- Az I. számú feladatsor esetén, a javító tanár az útmutatóval lényegében egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal. A javítási-értékelési útmutatótól eltérő megfogalmazású, tartalmában helyes válasz is elfogadható, pontozható.
- A II. számú feladatsor esetén, a meghatározott értékelő szempontok alapján, a tartalom arányában, a pontszám bontható. A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő, valamennyi helytálló válasz elfogadható, pontozható (helytálló tartalmi elemenként 1 pont adható)! Az így kialakult pontszámok csak egész pontok lehetnek.
- A pontszámok összeszámlálását követően, a teljes feladatsor végén, egész pontszámra történő, felfelé kerekítés szükséges.

EGYSZERŰ RÖVID VÁLASZT IGÉNYLŐ FELADATOK

1. Fogalmak magyarázata, hozzárendelése korhoz, területhez Fejtse ki röviden az alábbi fogalmakat!

Fogalmanként, két helytálló állítás esetén 1 pont; összesen 5 pont adható.

Kardal	<ul style="list-style-type: none"> • A Kr. e. 6. század folyamán két fő kardal-fajta alakult ki: a dithyrambos és a iambos. A dithyrambos a kétszer született isten, Dionysos történeteinek énekbe foglalása volt, ebből fejlődött ki a tragédia. • Idővel ugyanis a dithyrambost éneklő karból kivált egy énekes (karvezető) Thespis, Kr.e. 540 körül. • Ezt a kapcsolatot őrzi mind a mai napig a drámák strukturális elemeinek megnevezése.
Jellemkomédia	<ul style="list-style-type: none"> • Az új-attikai komédia ókorban kialakult típusa. Menandrosz nyomán, Plautus színpadi műveivel válik népszerűvé (pl. A hetvenkedő katona). • A később Machiavellivel újra éledő típus, két újkori mester, Molière és Goldoni életművében ért csúcspontjára. • Lényegi mozzanata: a dramaturgiai cselekmény középpontjába, valamely, a főszereplő jellemét meghatározó hiba, gyengeség kerül, amelyet a játék során leleplez és nevetségessé tesz a szerző.
Globe Színház	<ul style="list-style-type: none"> • Shakespeare társulatának színháza, 1599-ben építette a drámaíró színésztársulatával, a Lordkamarás Embereivel közösen. Az épület 1613. június 29-én leégett, két év múltán újjáépítették, 1642-ig szolgálta a színházt. • A Globe épülete egy 30 méter átmérőjű, felül nyitott faépítmény volt és mintegy 3000 nézőnek biztosított helyet. • A korra jellemző hármas osztású játéktérrel rendelkezett (nézőtérre nyúló színpad, függönnyel elválasztott hátsó színpad, erkély).
Allegorikus alakok	<ul style="list-style-type: none"> • Elvont fogalmat kifejező, megtestesítő drámai alak. • A középkori vallásos színjátéktípusokban, különösen a moralitás-játékokban (pl. Akárki) jellemző. • A romantikus dramaturgia ismét nagy kedvvel használja, főként a drámai költeményekben (Faust, Csongor és Tünde, Az ember tragédiája).
Abszurd dráma	<ul style="list-style-type: none"> • Olyan esztétikai minőséget példáz az abszurd dráma, melyben a képzeletbeli jelenség elveszti kapcsolatát a valósággal, s képtelenségnek, hihetetlennek vagy lehetetlennek tűnik fel. • A második világháborút követően alakul ki, s az ötvenes években kerülnek bemutatásra alap művei. • Bohócokat, torz alakokat léptettek színpadra az abszurd szerzők (pl. E. Ionesco, S. Beckett), s paradox módon, a kommunikáció lehetetlenségét példázzák a színpadi párbeszédük. Dramaturgiájuk sajátos partitúra szerint szerveződik, amely a témák ciklikus visszatérésére, a tragikus és komikus elemek egyidejűségére, a cselekmény, a jellem, a motiváció hiányára épül.

2. Jelentős alkotók életművének jellemzése

Válassza ki a felsorolt, lehetséges válaszelemek közül azokat, amelyek a megjelölt szerzőkre vonatkoznak! Soronként egy-egy választ írjon! Vegye figyelembe, hogy nem mindegyik válaszelem rendelhető a megjelölt szerzők mellé!

Szempontonként 0,5 pont, amennyiben helytálló tartalmi elem szerepel, szerzőnként 2 pont; összesen 6 pont adható.

a) Anton Pavlovics Csehov

Jelentős drámai mű	Sirály
Keletkezés időpontja	1896
Téma	a művészet rendhagyó formái
Dramaturgiai jellegzetesség	színház a színházban

b) Federico García Lorca

Jelentős drámai mű	Vérnász
Keletkezés időpontja	1933
Téma	a szerelmi szenvedély ereje
Dramaturgiai jellegzetesség	reális és szürreális jelenetek balladai ötvözése

c) Sarkadi Imre

Jelentős drámai mű	Elveszett paradicsom
Keletkezés időpontja	1961
Téma	a második világháború után eszmélő, hitevesztett generáció
Dramaturgiai jellegzetesség	prózai, hétköznapi párbeszéd

3. Művek és szereplők felismerése, egymás mellé rendelése

Jellemezze röviden az alábbi alakok szerepét, jelezze az érintett darab címét, szerzőjét, műfaját!

Válaszelemenként 0,5-0,5 pont, szereplőnként 2 pont, összesen 6 pont adható

a) Orgon

A mű címe: Tartuffe

A mű szerzője: Molière

A dráma műfaja: Vígjáték/komédia

A szereplő jellemzése: Tisztos polgár, aki - keresztényi könyörületességből – házába fogadja a darab címszereplőjét. A Tartuffe által képviselt ideológia (a földi, alapvető emberi értékektől történő megszabadulás, a reménytelen üdvözülés és megteremthető kötetlenség) kiszolgáltatott követője lesz. A darab során minden materiális és érzelmi értékéről lemond a címszereplő befolyásának hatására, sorsának tragikus végkifejletét a váratlan feloldás akadályozza meg.

b) Haimón

A mű címe: Antigoné

A mű szerzője: Szophoklész

A dráma műfaja: tragédia

A szereplő jellemzése: Kreon fia, a címszereplő jegyese. Antigonéhoz fűződő érzelmi elkötelezettsége okán fellép atyja döntésével szemben, ám képtelen megváltoztatni azt. Sorsa, jegyese halálát követően, a bonyodalom krízisében, tragikus öngyilkosságban teljesül be.

c) Órnagy

A mű címe: Tóték

A mű szerzője: Örkény István

A dráma műfaja: groteszk tragikomédia

A szereplő jellemzése: A frontról vendégségbe érkező tiszt, képtelen beilleszkedni a család normál, civil hétköznapjaiba. Paranoiává növekvő szorongása az éjszakai dobozolás pótcselekvésében talál megnyugvást, amelyet rákényszerít a tőle függésben lévő környezetére. Tóték életét kisajátító diktátorra terebélyesedik, végül a családfő elkésett lázadása elpusztítja, ekképpen rendet vágva az irracionális hatalmaskodás világában

4. **Színháztörténeti korok, drámai művek, alkotók összekapcsolása**
A táblázat kiegészítésével kapcsolja össze az alább felsorolt drámai műveket keletkezési idejükkel és a képviselt stílusiránnyal, drámatípussal!

(Helyes válasz soronként 1 pont; összesen 5 pont adható.)

Dráma	Keletkezés	Drámatípus, műfaj
Csongor és Tünde	1830	romantikus színjáték
Kurácsi mama és gyermekei	1939	expresszionista történelmi példázat
Énekes madár	1934	székely népi játék
Éjjeli menedékhely	1902	naturalista színmű
Az ügynök halála	1949	tragédia rekviemmel

5. **Műalkotás szövegelemek felismerése, meghatározása, jellemzése**
Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!

A feladatra összesen 4 pont adható

- a) **Mely színpadi műből származik az idézet, ki a szerzője, mikor keletkezett?**
A teljes válasz sorra 1 pont adható.

Az idézett mű címe	Szerző	A keletkezés ideje (évtizede)
Bánk bán	Katona József	1815/1819

- b) **Jellemezze röviden a mű dramaturgiai szerkezetét, annak jelentős színpadi vagy filmes feldolgozásait!**

Válasz soronként 1 pont, összesen 2 pont adható

Dramaturgiai szerkezet	Katona drámája a - Shakespeare szerkesztési elveit követő - romantikus dramaturgiát tekinti mintaként. Több szálon futtatott cselekménye folyamatos időszerkezetben, ám térváltásokkal valósul meg. Az ötödik szakasz külön válik a mű egészétől, mintegy nyomozva, s megítélve az addig történeteket, új főszereplő (II. Endre) alakja köré épül. Szokatlan megoldás, hogy a drámai expozíció külön szerkezeti egységben (Előversengés) nyer megfogalmazást.
Filmes vagy színpadi feldolgozás (keletkezés, rendező)	pl.: Ósbemutatójára 1833. február 15-én került sor Kassán. Leghíresebb előadása: 1848. március 15-én a Nemzeti Színház színpadán. Jelentős előadásai a Nemzeti Színházban: <ul style="list-style-type: none"> • 1930. rendező: Hevesi Sándor • 1936. rendező: Németh Antal • 1951. rendező: Major Tamás és Vámos László • 1975. rendező: Marton Endre • 1992. rendező: Iglódi István • 2002. rendező: Vidnyánszky Attila • 2009. rendező: Alföldi Róbert

	Filmes feldolgozásai: <ul style="list-style-type: none"> • 1914, némafilm, rendező: Kertész Mihály • 1968, tévéfilm, rendező: Szinetár Miklós; szereplők: Latinovits Zoltán, Benkő Gyula, Ronyecz Mária, Béres Ilona 1987, tévéfilm, rendező: Szönyi G. Sándor; szereplők: Blaskó Péter, Almási Éva, Szirtes Ági,
--	--

- c) **Írja le ismereteit a darab keletkezésével, ősbemutatójával kapcsolatban!**
Legalább két értékelhető elemet tartalmazó helytálló válasz esetén 1 pont adható.

A Bánk bán második, átdolgozott, végleges változata 1819-re készült el (az első változat 1815-ben, az Erdélyi Múzeum pályázatára, ám nem került értékelésre), nyomtatásban egy évvel később, 1820-ban jelent meg. A szerző életében csak nyomtatott formában való megjelenését engedélyezte a cenzor, s az ősbemutatójára csak 1833. február 15-én került sor Kassán. Udvarhelyi Miklós színész választotta jutalomjátékául a darabot. majd a kassai társulat több csoportja különböző városokban (Kolozsvár, Pest) játszotta tovább a drámát, megismertetve azt a magyar ajkú közönséggel.

6. **Színháztörténeti események közötti sorrendiség**
Állítsa kronológiai sorrendbe az alább felsorolt színházi alkotókat a Nemzeti Színházhoz kapcsolódó tevékenységük időszakai szerint! Kezdje a felsorolást a színházhoz legkorábban kötődő alkotóval!
Helyes sorrend esetén 2 pont adható.

1.	Szigligeti Ede
2.	Hevesi Sándor
3.	Marton Endre
4.	Jordán Tamás

7. **Szakirodalmi szövegem narrációja**
Jellemezze röviden, az alábbi szövegrészlet értelmezése alapján a színészi illusztráció szerepét, tartalmi jellemzőit, veszélyeit! Határozza meg a szerző tevékenységét a magyar színházművészetben!
A fogalom – három mozzanatot tartalmazó - helyes magyarázata esetén 1 pont, az alkotó tevékenységének két helyes tartalmi elemére 1 pont; összesen 2 pont adható.

Az illusztráció során a színész valamely cselekvést nem valóságosan, érzelmi, érzéki hitelességgel valósít meg, hanem csupán valamely felszínes jelét adja annak. Veszélye, hogy elveszi a játék hitelességének látszatát, megtöri a színpadi világ valóságosságának illúzióját.

Várkonyi Zoltán színész, rendező, színházigazgató, színészpédagógus. A Nemzeti Színház, majd a Madách Színház művésze volt. 1945-49 között a Művész Színház igazgatója, 1950–1962 között visszatért a Nemzeti Színházhoz. 1962-től a Vígszínház legendás főrendezője, 1971-től haláláig 1979-ig igazgatója volt. Rendezéseit az aprólékos kidolgozottság, biztos technikai tudás, a játéktér jó kihasználása, valamint a határozott színészvezetés jellemezte. Több mint 20 filmet rendezett, Gárdonyi és Jókai adaptációi máig népszerűek. 1949-től tanított a Színház- és Filmművészeti Főiskolán, amelynek 1972-től haláláig rektora volt.

8. Ok-okozati összefüggés felismerése, megkülönböztetése a dramaturgia területén
Az alábbi részlet alapján határozza meg a mű szerzőjét és címét, valamint a jelenet szerepét a mű dramaturgiai szerkezetében!

Helytálló válaszonként 1-1 pont; összesen 4 pont adható.

a)

Szerző és mű:

Madách Imre – Az ember tragédiája

A szövegrészlet dramaturgiai szerepe:

A Föld szellemének szava a mű tizenharmadik színében, az Űrben hangzik el. Ádám kitörni készül a földi lét illúzióktól, eszméktől kifosztott köréből, ám e jelenetben szembesülnie kell elszánt törekvése lehetetlenségével, materiális korlátaival. Dermesztő tapasztalatát követően, keserűen fogalmazza meg a mű végén isteni szózatként visszatérő gondolatot, miszerint a „cél halál, az élet küzdelem”, majd kénytelen módon visszatér, az immár jégvidékké pusztult bolygóra.

b)

Szerző és mű:

Szophoklész – Antigoné

A szövegrészlet dramaturgiai szerepe:

Haimon vállal nyílt konfliktust atyjával, Kreóonnal szemben az idézett részletben. A drámai bonyodalom fordulópontján próbálja - hasztalan – meggyőzni, jobb belátásra bírni a királyt, ám az továbbra is kitart döntése, fia jegyesének halálra ítélese mellett, s ekképpen válik okozójává – a drámai tetőpontra bekövetkező katasztrófának - az ifjú pár tragikus halálának.

SZÖVEGES (KIFEJTENDŐ) FELADATOK

I/1. Mutassa be napjaink hazai színházi nevelési programjainak törekvéseit, céljait, műfajait, néhány jelentős műhelyét és előadástípusát! Készítsen legalább négy előadásból álló színházpedagógiai műsortervet, jelezve a produkciók színházi nevelési célját, célközönségét!

Kortárs színházművészeti tájékozottság: 6 pont, Színházi műsorterv készítése: 6 pont; összesen 12 pont adható.

Színházi életünk jelenében a pedagógiai irányultságú színjáték típus számít a legdinamikusabban fejlődő színházművészeti ágazatok egyikének. A színházpedagógiai nevelés a közelmúltban történő előretörésének vizsgálatakor megfigyelhető, hogy a hagyományos gyermek, ill. *iffúsági bérletes előadások* helyét átveszi egy *interaktív jellegű a befogadói célcsoport problémáira, ismeretinek bővítésére fókuszáló program-forma*. A 2010-11-es évadtól írható le e játéktípust érintő jelentős változás, amely a színházi nevelési programok számának, műfajainak gyarapodásában, valamint a programokat látogató gyermekek létszámának jelentős mértékű növekedésében ragadható meg. A színházak repertoárján szereplő előadások száma – nagyságrendjét illetően – ezen közben nem változott, így a műsorrendekben lezajlott átrendeződés szembeötlő. A gyermek és ifjúsági előadások színházi nevelési programokká alakulásáról, ill. e célból létrejött társulások, társulatok nagyszámú megjelenéséről beszélhetünk.

A *professzionális színházak*, csakúgy, mint a *szaporodó számú független*, ill. amatőr társulatok – alkotói és gazdasági megfontolások alapján - szükségszerűen nyúltak új módszertannal és eszközrendszerrel élő, s a csoportosan közönséggé szervezhető *diákságot célzó*, színházi programok elkészítéséhez. Erősítette a színháznevelési programok szaporodását ezen felül a *pályázati források* e területre koncentrálása, valamint a társulatokat fenntartó *intézményi szerkezet* (EMMI, városi önkormányzatok) ilyen irányú szándéka is. Létrejöttek az ilyen típusú előadásoknak rendezett *fesztiválok*, a felsőoktatási képzésben megerősödött a *drámapedagógia*, egyre nagyobb számban jelentek meg a területéről szóló *szakírások*. Nőtt a színjátéktípus szakmai elismertsége (pl. POSZT versenyprogramjába – a színházi nevelésről szóló beszélgetéssorozat mellett – meghívást kapott nevelési előadás is).

A színházművészeti típus népszerű *műfajai: beavató színház, élő és rendhagyó irodalomóra, kulisszajárás, háromlépcsős program, interaktív színház, iskolai drámaóra, osztálytermi színház, színköri foglalkozás, vers-performance, valamint a színházi nevelési előadás (TIE)*.

A komplex színházi nevelés (TIE – Theatre in Education): olyan színházi nevelési program, amelyben színházi előadásrészletek vagy *jelenetsorok, felkészítő és feldolgozó beszélgetések* valamint *dramatikus munkaformák* egyaránt megtalálhatóak. Jellemzője, hogy többféle munkaformát, ezekben gyakran többféle szerepet és nézőpontot kínál a résztvevőknek, ezen munkaformák között gyakoriak a váltások. A színházi részek és a felkészítő/feldolgozó részek nem válnak el élesen egymástól, hanem együttesen adnak ki egy szerves előadásegészletet. Az egyes műfajok közös elemei: célcsoportjuk a köznevelésben érintettek köre, színházművészeti elemet tartalmaz, pedagógiai cél jellemzi, interaktív jellegű, programszerű rendezvény.

Jelentős, színházi neveléssel foglalkozó *társulatok pl.: Kerekasztal Színházi Nevelési Központ, Káva Kulturális Műhely, KOMA Társulat, Bárka Színház, Kolibri Színház, Katona József Színház.*

Műsorterv típusok:

pl.

- *Irodalmi műveket* feldolgozó program középiskolásoknak (Antigoné és a görög dráma, Shakespeare színpada: beavató színház stb.)
- *Társadalmi problémát* feldolgozó program középiskolásoknak (pl. Kirekesztés – elfogadás, Tudatmódosítók – drogprevenció: osztálytermi színház stb.)
- *Színházművészeti ismeretekre* fókuszáló program felsős általános iskolásoknak (pl. A szcenikai eszközök működése: kulisszajárás, A színházi előadás alkotófolyamata: nyitott próba stb.)

I/2. Választása alapján ismertesse egyik vidéki színházunk történetének főbb mozzanatait, művészi céljait, műsortervének sajátosságait, alkotói közösségét, néhány jelentős előadását!

Színháztörténeti ismeret: 6 pont; Kortárs színházművészeti tájékozottság: 6 pont; összesen 12 pont adható.

Pl. Kaposvári Csiky Gergely Színház

A *Csiky Gergely Színház* (egykori nevén: Nemzeti Színház) Csiky Gergelyről (1842–1891) kapta nevét, aki drámaíró, műfordító, a Kisfaludy Társaság másodtitkára és a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja volt. A teátrum *épülete* a magyarországi szecessziós építészet kiemelkedő alkotása.

A z épület *1911-ben nyitotta* meg kapuit a *Cigánybáró* című operettel, majd négy évtizeden át – befogadó színházként – különböző vidéki társulatok (*befogadó színházi*) átmeneti otthonául szolgált.

Az ötvenes évek közepén a politikai vezetés döntése alapján Kaposváron *önálló társulat* alakulhatott. *1955. október 15-én*, Huszka Jenő: *Szép Juhászné* c. operettjének díszelőadásával indult a társulat története. Az elkövetkező évtizedben jelentős rendezők (*dr. Németh Antal, Horváth Jenő, Sándor János*) dolgoztak itt.

A teátrum az *1970-es évek* elejétől a magyar színházi élet *meghatározó hatású társulatává*, a másfél évtizeddel korábban világszerte kibontakozó színházi megújulás folytatójává, eredményeinek adaptálója vált (Mihályi Gábor: Kaposvár-jelenség). A *Komor István, Zsámbéki Gábor, Babarczy László* által vezetett színház fokozatosan az érdeklődés középpontjába került. Így történhetett, hogy – szinte egyetlen vidéki színésznőként – Olsavszky Éva Kossuth-díjat kapott. A színház sokat tett az új, értő közönség kialakítása érdekében. Legnagyobb sikereit Sütő András *Egy lócsiszár virágvasárnapja* c. művével, Csehov Ivanovjával, Ödön von Horváth *Mesél a bécsi erdőjével* aratta. Több gyermek előadása is országosan ismertté vált, elsősorban a televízió közvetítések hatására.

1978-ban a politikai és színházi felső vezetés a hosszú évek óta stagnáló budapesti *Nemzeti Színház* megújítása érdekében az eredményesen működő vidéki színházi műhely vezető művészeit szerződtette. A kísérlet nem sikerült, 1982-ben kiváltak a Nemzetiből a megújításra érkező művészek, lehetőséget kaptak azonban egy új önálló társulat létrehozására (budapesti *Katona József Színház*).

Az átszervezés eredményeként, két év alatt a társulat szinte teljesen kicserélődött, de a 2007-ig igazgató Babarczy László, valamint *Ascher Tamás* főrendező vezetésével, újra talpra állt, sok esetben a korábbinál is nagyobb művészi és közönségsikereket ért el. (pl.: Shakespeare.: *Szeget szeggel*, Gombrowicz: *Esküvő*, Molière: *Don Juan*, Arden: *Élnek, mint a disznók*, Rowley–Middleton: *Átváltozások*, Bulgakov: *A Mester és Margarita*, Orwell–Hall: *Állatfarm*, Molière: *Mizantróp*). Ekkor erősítette a társulatot többek között *Balkay Géza, Básti Juli, Máté Gábor, Bezerédi Zoltán, Ács János és Mohácsi János rendezők, később Kulka János, Börcsök Enikő*.

Számos kiváló előadása közül is kiemelkedett a *Marat halála*. Peter Weiss darabját 1981. december 8-án mutatták be. 1982-ben a BITEF nemzetközi fesztiválon mind a három kiosztható díjat a kaposváriaknak adták át. A legendás előadásra külön buszokkal érkeztek a teátrum rajongói. Egy budapesti vendégjáték alkalmával például rendőrökön védte a Vígszínházat a jegyre áhítozó nézők rohamától.

A teátrumot 2010-től hat éven át *Rátóti Zoltán* vezette, aki – részben a Kaposvári Egyetemen végzett színészekkel – frissítette fel a társulatot. vezetésével új törekvések (pl. Opera-beavató, Nyílt nap), valamint a zenés műfajok (operett, zenés játék, musical) rendszeres műsorra tűzése valósult meg. Az épület jelenleg felújítás alatt áll, előadásait az Agorán tartja a színház, ezért a kamara-produkciók kerültek a műsorterv homlokterébe.

I/3. Választása alapján ismertesse a Nemzeti Színház „klasszikus” vagy a Vígszínház „társalgási” játéktípusát! Térjen ki a választott teátrum műsorpolitikájára, társulatának jelentős alakjaira, jelenlegi működésének jellemzőire!
Színháztörténeti ismeretek: 6 pont; Kortárs színházművészeti tájékozottság: 6 pont; összesen 12 pont adható.

Pl.:

A magyar *természetes játékmód*, az ún. társalgási játéktípus a Vígszínház társulatát a századelőn irányító *Ditrői Mór* nevéhez fűződik, aki 1896-tól 1917-ig volt a teátrum művészeti igazgatója. Tevékenységének köszönhető, hogy ismertté és népszerűvé vált színjátszásunkban a valós kommunikációs helyzetekhez közelebb álló, *életszerű színészi játék*, amely természetességgel igyekezett ellensúlyozni a Nemzeti Színház patetikus szavaló, deklamáló játékmódját. A Vígszínház sajátos játéktípusának kialakításában jelentős szerepe volt *önálló színiiskolájának* is.

A színház műsorán kezdetben a reflexív színészi játékot igénylő *francia bohózatok* voltak túlsúlyban, amelyek mellett, megjelent a *polgári magyar dráma* is. Bródy Sándor, majd Molnár Ferenc, Heltai Jenő, Szomory Dezső, Lengyel Menyhért műveit kísérte kitüntetett figyelem. Ezek a színjátékok elsősorban a szellemes, aforizmákkal és ismétlésekkel teli varázslatos dialógusokra épültek, s *különleges, bravúros dikciót követeltek a színészeketől*.

Azt, hogy a Vígszínház a század első évtizedében a főváros legkedveltebb színháza lett, *sokszíniű műsora* mellett, amelyből az operett sem hiányzott, elsősorban *kiváló színészeinek* köszönhető. A kezdetekkor *Hegedűs Gyula* mellett *Varsányi Irén* határozta meg a Vígszínház arculatát. Mindketten a természetes, eszköztelen, póztalan játék elkötelezett hívei voltak. Meg kell említeni *Góth Sándor és Góthné Kertész Ella* fellépéseit is, ők tudták a leghatásosabban az ún. nagyjelenetet előadni.

A két világháború között *Jób Dániel* irányításával tovább érlelődött a Vígszínház elegáns, polgári stílusa, amely sikerre vitte a főként társalgási drámákra épített repertoárt, s amely által számos színész vált – filmvászonon is hatásos - *népszerű sztárrá* (*Gombaszögi Frida, Gombaszögi Ella, Somlay Artúr, Rajnai Gábor, Kabos Gyula, Jávor Pál*).

1945-ben bombatalálat érte az épületet, amit 1951-re építettek újra, s a *Magyar Néphadsereg Színháza* néven nyitottak meg. 1960-tól nyerte vissza régi nevét, s korábbi művészi hitvallását. Az új korszak meghatározó egyénisége *Várkonyi Zoltán* (1962-től főrendező, 1971–1979 között igazgató). Ismét a *kortárs magyar dráma* (Thurzó Gábor, Csúrk István, Eörsi István, Illyés Gyula, Szakonyi Károly, Örkény István, Gyurkovics Tibor) hozta meg a rangot és elismerést a társulatnak. De szívesen nyúltak *20. századi klasszikus és kortárs külföldi szerzők* darabjaihoz is (Dürrenmatt, Williams, Albee, Miller, O’Neill, Csehov valamint Shäffer, Gray, Dorst, Gombrowicz, Mrožek). A Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról c. musical nagy sikerét követően több alkalommal is kísérletet tettek *újszerű zenés színpadi művek bemutatására* *Presser Gábor* zenei irányításával. Ezt a törekvést folytatja az idei évad A Pál

utcai fiuk bemutatója is. A kortárs írókkal való hagyományos együttműködés jegyében mutatták be Nádas Péter, Spiró György, Kornis Mihály, Bereményi Géza műveit.

Várkonyi műsortervben megnyilatkozó szemléletét *Horvai István és teátrumot negyedszázadig irányító Marton László után*, jelenleg *Eszenyi Enikő* viszi tovább.

A Vígszínház kamaraszínháza a *Pesti Színház*.

II.1. Választása alapján elemezze a határon túli magyar drámairodalom valamely alkotását, ismertesse a régió magyar nyelvű színjátszásának történeti jellemzőit, mai sajátosságait, jelentős teátrumait, alkotóit!

Drámai mű elemzése: 8 pont; Színháztörténeti ismeretek: 8 pont; Kortárs színházművészeti tájékozottság: 8 pont; összesen 24. pont.

Drámai mű elemzése:

Pl.: Páskándi Géza: Vendégség

A főként Erdélyben, a hetvenes évek elején formálódó sajátos drámatípus, a *történelmi példázat* a kisebbségi lét eszmevilágát, erkölcsi dilemmáit, kiszolgáltatott léthelyzetét fogalmazta színpadra. Műfaji előképe a *hitvita*, amely a reformáció idejétől vált markáns vonulatává a régió irodalmának. Hasonlóan a romantikus *eszmedrámákhoz* (Goethe: Egmont, Schiller: Don Carlos), *idealizált történelmi alakokban megfogalmazott gondolatrendszereket* ütköztet a *jelenkornak címzett tanulságokkal*. Alkotói nézőpontját Páskándi Géza ekképp foglalta össze: „Én tehát olyan történelmi szituációhoz nyúlok, amely tőlem függetlenül alakult ki valamikor, valahol. Az ilyen szituáció példáján jobban meg tudom mutatni a történelem objektív, némiképp állandó törvényeit, mint azon, amelybe éppen benne vagyok, mely alakatlan, vagy alakulófélben van, tehát szinte megfoghatatlan.” (Nádor Tamás: 33×10 Kozmosz Könyvek Bp. 1980)

Páskándi Géza 1971-ben fogalmazott drámájának *középpontjában* az árulás, a besúgás történelemben ismétlődő modellhelyzete áll. A 16. századi erdélyi história fordulataiban korabeli politikai párhuzamok sejlenek fel. Az új hatalom, a katolikus Báthory Kristóf fejedelem veszélyesnek ítéli a nagytekintélyű unitárius, Dávid Ferenc püspök hitformáló szándékait. Ahhoz azonban, hogy eretnekként – előre konstruált perben – elítélhesse, terhelő bizonyítékokra van szüksége (*expozíció*). A hatalomhoz lojális Blandrata György javaslatára, akit érvényesülési vágyán túl, hitvédő meggyőződése fordít a hitújító ellen, megfigyelteti a püspököt (*alapszituáció*). A *bonyodalom* során Dávid Ferenc és Socino, megfigyelt és megfigyelő lélektanilag összetett, kölcsönös függéssé és megbecsüléssé teljesedő kapcsolata tárul a néző elé. Hamisságra kényszerülő, de erkölcsös lét után vágyakozó árulóját, paradox módon, az elárult püspök vigasztalja. Az emelkedett fegyelmezettséggel, filozofikus párbeszédekkel fogalmazott szerkezet *tetőpontjában* tragikus felismerése, hogy a besúgást megrendülten megtagadó Socino erőfeszítései hiábavalók, őt, a besúgót is besúgták. Mindkét tudós teológusról jelentett ugyanis az érzékiségével felettük uralkodó írástudatlan szolgálólány, Mária.

Színháztörténeti ismeretek:

Az erdélyi magyar színjátszás gyökerei a *magyar hivatásos színjátszás kezdeteinek* időszakához nyúlnak vissza, hiszen *Kolozsváron* és *Marosvásárhelyen* már a 18. század kilencvenes éveitől működtek hivatásos társulatok.

A sajátos magyar politikai és közigazgatási fejlődés következménye, hogy Kolozsvárott a magyarországi színházszervezéssel párhuzamosan, a nemesi ellenállás keretében, a nyelv művelő program támogatásával, az országgyűlésnek a nagyfejedelemség egész területére szóló játékgengelyével szerveztek szintársulatot, amely *1792. december 17-én* tartotta első előadását. 1797–1809 között pedig *Wesselényi Miklós* nagylelkű művészetpártolása biztosította a színjátszás folytonosságát Erdélyben.

Az első magyar kőszínház, a *Farkas utcai színház, 1821. március 12-én* nyílt meg. Az erdélyi országgyűlés nemzeti intézménynek nyilvánította a játszóhelyet, s élére országos színházi bizottságot nevezett ki, amely rendszeresen bérbe adta az épületet. A színház 1872-ben végleg házi kezelésbe került, élére intendánst neveztek ki. *1885-től az ország második nemzeti színházaként működött.* A Farkas utcai épületet azonban 1906-ban be kellett zárni. Az új épületet *1906. szeptember 8-án avatták fel a Hunyadi téren.* A kolozsvári Nemzeti Színház művészei ebben az épületben *1919. szeptemberben játszhattak utoljára;* az épületet át kellett adniuk a román színjátszóknak. Kolozsváron a magyar nyelvű színjátszás a *Séta téren* álló, egykori nyári színház falai közé szorult.

A második világháború után a romániai magyar színjátszás legnagyobb eseményeként üdvözölték a *marosvásárhelyi Székely Színház* megalapítását, melyet magas fokú színházi kultúrával és ízléssel *Tompa Miklós* vezetett. A klasszikusok, a szovjet és román darabok, valamint a kortárs magyarországi művek színre vitele mellett, folyamatosan kapott teret a teátrumban az erdélyi magyar dráma. Itt mutatták be *Sütő András Pompás Gedeon (1967)* és *Vidám sirató egy bolyongó porszemért (1977)* című műveit, s innen indult útjára az *Székely János* monodrámásított poémája, a *Dózsa (1969).*

Tompa Miklós (1910-1996) Budapesten, a *Németh Antal* vezette Nemzeti Színházban, sajátította el a rendezés tudományát, majd visszatért Kolozsvárra. Az erdélyi magyar dráma hiteles megszólaltatója, *Tamási Áron* színműveinek ihletett színpadra állítója volt. Az általa alapított és meghatározó erejű társulattá formált *Székely Színháznak* két évtizeden át (1945-1966) igazgatója. Színészpedagógusi tevékenységét előbb Kolozsváron, majd Marosvásárhelyen fejtette ki, 1976-81 között a *Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet* színművészeti tagozatának rektoraként működött.

Kortárs színházművészeti tájékozottság:

Az erdélyi magyar színjátszás legkiemelkedőbb korszakát *Páskándi Géza Tornyót választok* című drámájának bemutatója (1973) vezette be Kolozsvárott. A hatalom és erkölcs, az egyén és a politikai erő összeütközését elemző parabolát *Harag György* rendezte. Ez volt a kezdet, amelyet *Sütő András* bemutatói követtek: *Egy lócsiszár virágvasárnapja (1975)*, *Csillag a máglyán (1976)*, *Káin és Ábel (1978)*, *A szúzai menyegző (1981)*. A rendező a vitadrámák szöveggözpontúságát a színpadi látvány és a hangzás változatos eszközeivel egészítette ki, s egyaránt élt az erős, néhol a naturalizmust súroló hatáselemekkel valamint finom stilizálással. *Székely János* *Caligula* helytartója című művét is *Harag György* rendezte emlékezetes előadásban a Gyulai Várszínház színpadán (1978).

A nyolcvanas évek végén függetleníteni igyekeztek a politikától a színházat, ám a kilencvenes évektől, a valamennyi környező országban felerősödő nacionalizmus hatására, a magyar nyelvű színjátszás ellehetetlenítésére irányuló törekvések is megfigyelhetők.

Jelenleg is működő kőszínházak:

Aradi Kamaraszínház, Ariel Ifjúsági és Gyermekszínház (Marosvásárhely), Csiki Játékszín, Figura Stúdió Színház (Gyergyószentmiklós), Kézdivásárhelyi Városi Színház, Kolozsvári Állami Magyar Színház, Kolozsvári Állami Magyar Opera, Szatmárnémeti Északi Színház – Harag György Társulat, Szigligeti Színház (Nagyvárad), Tamási Áron Színház (Sepsiszentgyörgy), Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház, Tomcsa Sándor Színház (Székelyudvarhely), Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat

II.2. Ismertesse az elidegenítő, epikus színházművészet esztétikai jellemzőit, játékstílusát, cél és eszközrendszerét! Válaszában hivatkozzon a 20. század egy kiemelkedő színházi alkotójának, teoretikusának tevékenységére, publikációira! Választása alapján, elemezzen egy, epikus szerkezetű drámai művet, valamint ismertessen egy e játékstílusban színpadra állított előadást!

Színházelméleti ismertetés, színházi alkotó bemutatása: 8 pont; Drámai mű elemzése: 8 pont; Előadás ismertetése: 8 pont; összesen 24 pont adható)

Színházelméleti ismertetés, színházi alkotó (Pl. B. Brecht) bemutatása:

Az *expresszionizmus* a múlt század húszas éveinek német színházművészetében hozott esztétikai áttörést. *Brecht* nevéhez fűződik az *Erwin Piscatorral* - 1926-30 között - közösen kifejlesztett epikus dráma- és színházelméleti koncepció, melyet a „polgári színház” és az „arisztotelészi dramaturgia” ellenében fogalmazott meg. Azt tűzte ki céljául, hogy színház pusztán élvezeti „kulináris” jellegét a színpadi publicitással váltsa fel, s így az előadásból *agitációs orgánum* fejlődjék. Szándékai megvalósítása érdekében igyekezett felszámolni, *kiküszöbölni a színpadi illúziót*, s evégett *elidegenítő effektusok* alkalmazásával akadályozta meg a néző számára a beleélést, a színpadi „illúzió-világ” kritikátlan elfogadását. Az elidegenítő eszközök (*V-effektek*) legfőbb szerepe, hogy a nézőben újra és újra tudatosítsák a színházi műformát, s így *intellektuális típusú befogadásra* sarkallják. A hagyományos arisztotelészi dramaturgia elveit elsöprő, *epikusan szerkesztett cselekmény* menetét ezért szakítja meg folyamatosan a *didaktikusan oktató songokkal, táblán belőgatott feliratokkal, szerzői kiszólásokkal és narrációval, a teatralitást hangsúlyozó világítással és fényváltásokkal, maszkokkal*. Színészeitől is elvárta a drámai alakokkal kapcsolatos, távolságtartásra törekvő, *kritikai szemléletet*.

Elidegenítő és meghökkentő szándékának megnyilvánulása a vulgárisan köznapi, nemritkán obszcén kifejezésekkel tarkított színpadi nyelv. Dialógusai csupán jelzik a színpadi alakok közötti viszonyrendszert, elsődleges céljuk, hogy intellektuálisan provokálják a nézőt.

Felerősítette a színházművészetben mutatkozó *formabontó törekvéseket*, hogy Európa ez idő tájt fedezte fel, és kezdte felhasználni a *távol-keleti hagyományrendszer elemeit*, s fejlesztette ki az - átélővel szemben - a színész *jelzésein alapuló játékmódot*.

Az 1933. januári fasiszta hatalomátvételt követően emigrált, s irodalmi magánháborút indított a fasiszmus ellen (pl. *Rettegés és ínség a Harmadik Birodalomban*, 1938; *Galilei élete*, 1938-39; *Kurázi mama és gyermekei*, 1939; *A szecsuáni jólélek/ Jó embert keresünk*). A Szovjetunió át az USA-ba menekült, de Hollywoodban nem sikerült érvényesülnie. Visszatért Európába, és Kelet-Berlinben önálló társulatot alapított *Helena Weigellel (Berliner Ensemble, 1954)*, s kiadta színházelméleti műveit (*Kis Organon a színház számára 1949.*).

Brecht életműve fordulópontot jelent a drámairodalom és a színjátszás huszadik századi történetében. Epikus szerkesztésű, társadalmi célzatosságú darabjai nem csupán tematikájukkal, de a polgári színjátszás hagyományos kereteit gyökeresen átalakító, "elidegenítő" formaeszközök révén is ösztönözték a művészeti ág új törekvéseit.

Drámai mű elemzése:

Pl. B. Brecht: *Koldusopera*

A *Koldusopera 1928-as berlini bemutatója* fagyos légkörben indult, ám az előadást kísérő szünni nem akaró taps már jelezte, a darab és szerzője megtette első lépését a világhírnév felé. Az alapötletet *John Gay 1728-ból származó*, saját korában polgárpukkasztásnak számító operapersziflázsából merítette Brecht, aki *Kurt Weill* személyében ideális zeneszerzőre lelt. A később világszerte népszerűvé lett songok remekül egészítették ki az epikus szerkesztésű dráma szövegét, tették teljessé újszerű hatását.

Koldusoperája a bűnözők, a társadalmi periférián élők groteszk cseldrámája, amelynek során szembe kerülnek egymással a közéletet alulról irányítók: a gátlástalan kolduskirály, az

elegáns bandita és a korrupt rendőrfőnök. Ám Bicska Maxi búcsúzó szavaiból kiderül, Brecht szerint nem e kisstílű gazemberek jelentik a legnagyobb veszélyt: *Három felvonásra*, s ezen belül *háromszor három jelenetre* tagolta epikus cselekményű drámaszerkezetét a szerző.

A viktoriánus Anglia virágzó üzleti vállalkozásával, a hivatásos koldulást szervező és irányító „Peachum and Co.” cég mindennapjaival ismerteti meg nézőjét a groteszk atmoszférájú *expozió*.

A jól menő vállalkozásból finanszírozott családi idillt azonban megzavarja, hogy lánya, Polly férjhez megy Macheath kapitányhoz, a Bicska Maxi néven közismert banditához (*alapszituáció*).

Peachum, apai felháborodásától indítva, no és cége érdekeit védendő, válaszlépésre (*bonyodalom*) szánja el magát: feljeleníti újdonsült vejét a rendőrségen.

Már ácsolják a bitót, Mac tartózkodón ugyan, de korrektül elszámol Tigrissel. "Több kedvezőtlen körülmény összetalálkozása vezetett a bukásomhoz. Rendben van - elbukom." - jegyzi meg a drámai *tetőponton*, majd balladában kér bocsánatot mindenkitől.

Váratlan írói fordulat idézi elő a vidám *végkifejletet*. Peachum, a szerző nevében bejelenti a királyi lovas futár, Brown érkezését, aki kegyelmet, nemességet és életjáradékot hoz Maxinak.

Előadás ismertetése az alábbi javasolt szempontok alapján:

- *Az előadása alkotóinak ismertetése,*
- *Az esztétikai jellemzőinek áttekintése, értelmezése:*
- *A színpadi szöveg,*
- *A scenikai elemek (díszlet, világítás, hang, zene, bútor, kellék, jelmez),*
- *A játéktípus,*
- *A rendezés átfogó törekvése,*
- *A színészi játék, a színészi eszközrendszer.*

II.3. Ismertesse a reneszánsz színházművészet sajátosságait! Elemezzen - dramaturgiai szempontok alapján - egy, a korszakban alkotott drámai művet! Vázzon a mű valamely jelenetének – Ön által elképzelt - színpadi megjelenítését!

Színháztörténeti ismertetés: 8 pont; Drámai mű elemzése: 8 pont; Színpadi előadás részlet tervezése: 8 pont; összesen 24 pont adható.

Színháztörténeti ismertetés:

Pl.:

A reneszánsz színház fejlődése az *antik értékek* nyilvánossá tételét céljuknak tekintő *tudós akadémiák* valamint a főúri, nagypolgári *udvarok* hatására indult el *Itáliában*, s ez megfigyelhető mind a *dramaturgiai minták* (Plautus, Terentius komédiái, Seneca tragédiái), mind pedig a *színházi architektúra* tekintetében. A *latin minták* hatását tükrözi a *commedia erudita*, a tudós komédia öt felvonásra tagolt, hármasságú egységen alapuló, általában szerelmi bonyodalom köré épített szerkezete.

A latin aranykor építészetének egyszerűsített változatát rekonstruálták Vitruvius: Tíz könyv az építészetéről című leírása alapján. Az így létrehozott, egymással szöveget záró oldal- és a perspektivikusan festett háttérfalakkal kialakított játéktér, az ún. „*fürdőkabinszínpad*” vált a 16. század során egyre pompázatosabbá alakuló reneszánsz teátrumok kiindulópontjává, amelyek közül kiemelkedett a Vicenzában emelt *Teatro Olimpico*. A szaporodó színházépületekben *hivatásos társulatok* játszhattak, s a *rögtönzésen alapuló formák* elterjedésével, évszázadokig töretlen népszerűsége tette szert a korstílusra jellemző színjátéktípust, a *commedia dell' arte*.

Az Erzsébet-kor kései reneszánsz, manierista színházi fénykora is táplálkozott a latin mintákból, a döntő fordulat azonban a királyi rendeletnek volt köszönhető, amely engedélyezte nyilvános előadások megtartását. A század közepén még *főúri kastélyokban* és kocsmaudvarokon játszó *vándortársulatok* színházépületeket kaptak. James Burbage 1576-ban nyitotta meg, a város falain kívül, az első londoni színházat, a *Theatre*-t, amelyet követett a *Curtain* (1577), a *Rose* (1587), a *Swan* (1595), a *Globe* (1599) megnyitása. A színjátszás számottevő bevételi forrást jelentett, sikeres üzletté vált, és ez ösztönzően hatott fejlődésére (százötven hivatásos társulat működött a korszakban!). A *nyilvános színházakat* (public theatre) csakhamar *magánszínházak* (private theatre) is követték. Előbbiek hatalmas - tetőszerkezet nélküli – kör vagy nyolcszög alakú építményeiben a szabad ég alatt zajlott a játék, mintegy háromezer néző előtt. Utóbbiak zártabb szerkezetű, fedett, kisebb nézőterű épületei főként az arisztokrata publikumot szórakoztatták.

Hármas osztású játéktér jellemezte a teátrumokat. A nézőtérbe nyúló *elő színpadon* a nyilvános tereken játszódó jelenetek bontakozhattak ki, a függönnyel, ajtókkal leválasztott *hátsó színpadon* a zárt teret igénylők, az *erkélyszerű* felsőn pedig a túlvilági alakok jelenhettek meg, de minden bizonnyal itt játszottak a muzsikások is. Két tartóoszlopon nyugvó tető védte a színpadot. Használtak *süllyesztőt*, s különösen a korszak második felének fedett színházaiban, *hang- és fényeffektusokat*. A korszak elején még nem használtak sem függönnyt, sem díszletet, ám díszes jelmezekben léptek fel a kizárólag *férfiakból verbuvált társulatok*, s szünet nélkül tartották előadásait.

A korszak drámaírói közül kiemelkedik *W. Shakespeare* életműve. A krónikás dráma divatos műfajából eredő *királydrámáival* (pl. III. Richard), valamint a latin és itáliai mintákat követő *komédiáival* (pl. Tévedések vígjátéka) szerzett népszerűséget és elismerést. Ősvilági (pl. Hamlet) és antik tárgyú *tragédiáival* (pl. Julius Caesar), valamint probléma köré szerkesztett (pl. A velencei kalmár) és regényes *színművekkel* (pl. Téli rege) teljesítette ki harminchét darabból álló életművét.

Drámai mű elemzése:

Pl. W. Shakespeare: Rómeó és Júlia

A Rómeó és Giulietta című *olasz reneszánsz novellát*, Matteo Bandello elbeszélését, kétszer is angolra fordították a század hatvanas éveiben, így akár közvetlen forrásként is szolgálhatott Shakespeare számára. Az Erzsébet-kori drámaköltő azonban az ifjúság extatikus rajongásának örök érvényű mítoszává fogalmazta sorsukat.

Négy, rohanó tempójú nap alatt (*időszerkezet*) sarjad, borul virágba, s pusztul el szerelmük nélkül, hogy küzdenie kellene a mindennapiság fojtásával, a kiábrándulás csüggesztő tapasztalatával. Valószerűtlenül tökéletes *szenvedély-történet* bontakozik ki a színpadon, lángolásával, hűségével, önfeláldozásával együtt. S épp ezáltal alakulnak cselekvő személyiséggé az *expozíció* tétova kamaszai. (A folyamat fonákját, az ösztönök személyiség-elrajzoló erejét, elemzi vígjátéki formában, az ugyanebben az esztendőben (1595) írt Szentivánéji álom). A reneszánsz korélménye: a féktelen szenvedély, amely táplálhatja a szerelmet, de szíthatja a gyűlölet tüzét is, okozza az ifjak pusztulását. Fiatalságuk önimádó energiái érezhetőek a szolgálak csetepatéiban, Mercutio ironikus kötődéseiben, Tybalt fortyogó agresszivitásában. Haláluk *fordulópont* az ellenpontozásra épülő *drámai kompozícióban*: a *szerelmi komédia tragédiába* vált. Már-már az ókori drámára emlékeztető végzetszerűség irányítja az eseményeket, csaknem minden a színpadi alakok szándéka ellenére alakul, s ez sodorja őket tragikus hatású *végkifejlet* felé.

Színpadi előadás részlet tervezése:

A darab bármely jelenetének *pontos szöveg- és helyzetelemzésén* alapuló színpadi elképzelés elfogadható, amely tárgyalja a *szcenikai* (díszlet, világítás, hang, zene, bútor, kellék, jelmez) *megvalósítást*, a *játékstílust*, *színészvezetést*, a színpadi *jelenet dramaturgiai szerepét*.

A feladatokban idézett művek forrásai:

- I/1. *Cziboly Ádám – Bethlenfalvy Ádám: Színházi nevelési programok kézikönyve*
L'Harmattan Kiadó, Bp., 2013. 418. old.
- II/2. *Peter Simhandl: Színháztörténet*
Helikon Kiadó Bp., 1998. 276. old.